

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ELHÚNYT TAGJAI FÖLÖTT TARTOTT
EMLÉKBESZÉDEK.

SZERKESZTI A FŐTITKÁR.

XIX. KÖTET. — 2. SZÁM.

DR. SEMSEY ANDOR T. TAG
EMLÉKEZETE.

IRTA

ILOSVAY LAJOS

RENDES TAG.

(FELOLVASTA A M. T. AKADÉMIÁNAK 1925 JANUÁR 26-ÁN TARTOTT
ÖSSZES ÜLÉSÉN)

Alapár 1 korona.

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1925.

Pápa, 1925. Fõiskolai kõnyvnyomda.

Dr. Semsey Andor emlékezete.

Irta s a Magyar Tudományos Akadémia 1925 január 26-iki összes ülésén felolvasta **Ilosvay Lajos** rendes tag.

Semsei dr. Semsey Andor, a M. T. Akadémia tiszteleti és igazgatósági tagja, 1923 aug. 14-én, 90-ik évében megtért őseihez. Csaknem négy évtizeden át Magyarországnak a természettudományok művelésére, terjesztésére hivatott intézményei és társulatai közül többet részesített jótéteményeiben. Nagy hátlára kötelezte a M. T. Akadémiát is. Az Akadémia ezzel az ünnepélyes alkalommal, az elhunyt tagjai iránt tanúsítani szokott kegyelet adóján kívül, hazánkban a természettudományok legbőkezűbb pártolója iránt érzett háláját is leróni kívánja.

Szomorú kötelességem, hogy a Megdicsőült tiszteletre méltó emlékezetét föllevenítsem. Amikor ezt teszem, szeretném, ha szelleme jelen lehetne és hallhatná azt a vallomást, hogy az ő nagylelkűsége áldást árasztott a magyar tudományosság és közművelődés ügyeire azokban a boldog időkben, amelyekben Magyarország szemlátomást emelkedett a haladás tetőpontja felé: míg elhunytá mérhetetlen veszteség ma, mikor az állam nem elég erős, hogy a tudományoknak a világháború okozta sorvadását feltartóztathassa, a társadalom pedig nem akarja reá szálni magát arra, hogy az egy-séges célok kitűzését gátló ellentéteket kiegyenlítse.

Semsey Andor, Semsey Lajos cs. és kir. kamarás- és nagybirtokosnak legidősebb fia, született Kassán, 1833 dec. 22-én. Anyja Szemere Klára volt.¹ Középszkolai és jogi tanulmányait Kassán elvégezvén, mintegy tekintélyes birtokrész várományosa, a mezőgazdasági ismeretek elsajátítása végett,

¹ Testvérei voltak: Jenő, Lajos, Zsófia és Etelka.

a magyaróvári gazdasági akadémiára iratkozott be, hol 1850-től 1861-ig. Pabst Henrik Vilmos, korának egyik leghíresebb állattenyésztője is tanár volt. Valószínű, hogy az ő vezetése alatt vált jó lóismerővé. Gazdasági tanulmányait Hohenheimban fejezte be. 1855-ben, Pabst társaságában a rajnai tartományokban és Hollandiában volt tanulmányúton. Mielőtt az önálló gazdálkodáshoz hozzáfogott volna, gazdasági gyakorlaton volt először Mentzel Oswaldnál Gutentagon, Porosz-Sziléziában, azután Settegast Hermannál Proskauban, Boroszló mellett. Settegast, Közép-Európa legjobb gazdáinak egyike, az igazgatása alatt álló gazdasági akadémián gazdasági laboratóriumot is létesített, melyben Semsey is dolgozott.

Az önálló gazdálkodást az időközben három hitbizománnyá változott birtokok balmazújvárosi részében kezdette meg. Minthogy fivérei nemsokára elhunytak, az összes hitbizományi birtokoknak ő lett ura. Gyöngye szervezete nem tudott megbirkózni egy nagy gazdaság ügyeinek vezetésével, finom érzése nem birt alkalmazkodni környezetének durva szokásaihoz s rendszeretete nem tűrhette a saját hibáján kívül bekövetkezett zárlatot. Végre is elhatározta, hogy a birtokokat bérbe adja s felköltözik Budapestre. Elhatározását 1866-ban hajtotta végre. Kezdetben Bartal Antalnál, a budapesti tanárképző és gyakorló főgimnázium első igazgatójánál vett ki egy szobát, majd évi lakást bérelt a Kálvin-tér 4. számú házának II-ik emeletén.

Semsey Andor a hitbizományra nehezedő terhek ellenére gond nélkül és nagy úri kényelemben élhetett volna, ő azonban lemondott mindenről, amire nem volt okvetlenül szüksége és úgyszólván önsanyargatással határos igénytelenségben töltötte napjait. Kezdetben azért, hogy a hitbizományt a teherrel mentesíthesse, későbbben azért, hogy segíthessen ott és azokon, ahol és akiknél meggyőződése szerint szükség van a segítségre. Hivalkodás, fényűzés, pazarlás neki ismeretlen fogalmak voltak. Mindig hasznos foglalkozásra törekedett. Szinte bántó volt szerénysége és egyszerűsége s ha fejedelmi bőkezűséggel nem támogatja vala a nemzet tudományos és művelődést terjesztő intézményeit, túlzott takarékoságát inkább határtalan fősვნységnek nevezhattük volna.

Szigorú bírálója volt testi és lelki tulajdonságainak és amikor elég hosszú tapogatódzás után életcélját kitűzte, abban a társadalmi osztályban, amelybe születésénél és vagyoni helyzeténél fogva tartozott, mintákat nem a középszerűek, hanem a legkiválóbbak között keresett. Sohasem kérkedett vele, de nyilatkozataiból sejteni lehetett, hogy Széchenyiben és követőiben találta meg eszményeit. Undorral fordult el az erkölcstelenségtől, akár ledérségben, akár adóalap-eltitkolásban, akár együgyű emberek félrevezetésében nyilvánult is az meg. A szónak nem volt ura, elveket nem hirdetett, de mindig kifogástalanul cselekedett. Tények bizonyítják, hogy áldozatkészségét se méltatlan ügyre, se megbizhatatlan emberekre nem pazarolta. A jótékonyágnak ama faja iránt, amely — nem minden érdek nélkül — csak az állatéleti szükségletek kielégítésében, vagy a túlhajtott emberiség fitogtatásában merült ki, csaknem érzéketlen volt: de azok az intézmények, amelyeknek feladata a tudomány és a műveltség terjesztése, azok a kutatók, akik Magyarország természettudományos megismertetésén fáradoztak, azok az ifiak, akik a megélhetés nehézségeivel küzdve folytatták tanulmányaikat, azok a közelében élők, akiknek baleset-okozta ügyes-bajos dolgairól értesült, mindig számíthattak legmesszebbmenő támogatására. Nála a pénz nem volt cél. Többet nem adott ki, mint amennyit bevett: de szíve sokkal jobb volt, hogy sem bérlőinek bérösszegét csak azért emelje, mert ő jótékony célokra szeretett volna többet adni ki. Hazafias érzületének, nemes gondolkodásának meggyőző bizonyítéka, hogy 1922 januárius havában a balmazújvárosi birtokának legértékesebb részéből ajánlott fel 500 holdat a haza védelmében önfeláldozással harcolt vitézek jutalmazására.

Mint természettudományosan képzett gazdát érdekelték a természettudományok korszakos felfedezései. Értéküket nemcsak a mezőgazdasági termelésre, az ipar és a kereskedelem fellendítésére, hanem a közműveltségre gyakorolt hatás szerint is mérlegelte és mikor érett férfikorban szükségét érezte a pályaváltoztatásnak, a természettudományok végtelen területén keresett magának új munkakört.

Az elmúlt század hetvenes éveinek vége felé kelt a hír szárnyára, hogy a gróf Széchenyi Ferencről alapított M. N. Múzeum ásványtárát egy az alapítóhoz érdemben hasonló pártfogó értékes szerzeményekkel gazdagította. A pártfogó Semsey Andor volt, akiről akkortájt csak annyit tudtak, hogy az állatkert céljaira 10.000 forintot ajándékozott. Azok között, akik Semsey Andor sokatérő ajándékain elgondolkoztak, akadtak olyanok is, akik azt vélték, hogy a Múzeum ásványtára iránt tanúsított érdeklődésében csak a vagyonos ember gyűjtőszenvédelye keres kielégülést. Ha nála az ásványok szeretetének magasabbrendű oka nem lett volna is, mint a gyűjtőszenvédely, őt minden magángyűjtő fölébe emeli az a valóban szentnek nevezhető önzetlenség, hogy ő nem magának, hanem mindenkinek gyűjtött, aki ismerni akarja a természet csodálatosan változatos alakgazdagságát, amellyel ugyanazt az anyagot ékesíti s ezáltal szépségét és értékét növeli. Ilyen önzetlenségre nem a gyűjtőszenvédely, hanem az emberek tanítására és gyönyörködtetésére adományozott szenvédely képes és mi hálásak lehetünk Istennek, hogy ilyen önzetlen gyűjtőt éppen nekünk adott, mert Semsey Andor a M. N. Múzeumon át, eléggé meg nem becsülhető szolgálatot tett az utóbbi években váltig hangoztatott „kulturfölnyünknek“. A külföld jóhírű tudósainak egész serege zarándokolt Budapestre, hogy a N. Múzeum ásványtárát tanulmányozza és bámulja meteoritjeink nagyszerű példányait, melyek Semsey jóvoltából váltak Múzeumunk kincsévé.

Az, aki az ásványok szépségének meghódolt, nem maradhatott közömbös a Földnek, mint az ásványok hordozójának sorsa iránt sem. Föl kellett támadni benne a váagnak, megismerni a Föld történetét s magáévá tenni a kulcsot azokhoz a titkokhoz, amelyeknek földerítése világosítja meg évezredek lezajlott eseményeit, millióknak nyújt munkaalkalmat és százaknak, ha nem ezreknek nyitja meg a jólét bőséges forrását. Semsey őszintén érdeklődött a Föld rejtett igazságainak és rejtett kincseinek felkutatása iránt. Ez a kettős érdeklődés fejté meg, hogy őt lelkesítette a földtani tanulmányoknak mindakét irányban elért sikere s míg egyrészt igyekezett megismerni a földtani kutatás módszereit, másrészt

örömmel segítette azokat, akik a földtant akár a tudományos igazságokért, akár a gyakorlati hasznáért művelték.

A Semsey-családnak több olyan tagja volt, aki nemcsak fegyverrel, hanem szellemi tehetségével, a tudományok ápolásával és a tudományok napszamosainak támogatásával szereztek érdemeket. Kiváló képzettség juttatta magas állásba a Megboldogult nagyatyját: Semsey Andrást, aki mint kamarai elnök hunyt el 1814-ben; áldozatkészség örökítette meg Semsey Pál és Gábor¹ nevét; közülök Pál 1671 szept. 1-én 1000 aranyforinttal járult hozzá a kassai ferencendi növénydékek theologiai és filozofiai könyvszükségletének beszerzéséhez és 2000 aranyforinttal a ferencendiek kassai kolostora templomának építéséhez, Gábor pedig 1682 május 8-án nemcsak belépett a Ferencesek rendjébe, hanem tetemes összeggel segítette a rendet kassai és bártfai kolostoruk építkezésében; tudományszeretete indította Semsey Benjámint 1816-ban a bölcsészettudományi oklevél megszerzésére. Ezek szerint bár nem lehetetlen, hogy Semsey Andorban a természettudományok iránti érdeklődést a két felsőbb fokú gazdasági tanintézet látogatása keltette fel: de föltehető az is, hogy hajlamát a tudományok művelésére és a tudományos törekvések előmozdítására, már mint családi tulajdonságot örökölte. Annyi bizonyos, hogy becsvágyát pusztán a természettudományos törekvések támogatása nem elégítette ki; részt kívánt a tudományos munkából is, részint azért, mert ebben örömét lelte, részint azért, mert biztosságra akart szert tenni annak megítélésében, hogy valamely gondolat megvalósítása érdemes-e anyagi aldozatra. Sok csalódás, visszaélés jószágával gyanakodóvá és bizalmatlanná tette, miért igyekezett, hogy elhatározását a reábeszéléstől lehetőleg függetlenítse.

Budapesten történt letelepedése után Pulszky Ferencről, a M. N. Múzeum igazgatójától szeretett volna irányítást kapni arra nézve, hogy mihez kezdjen. Pulszky tanácsára dr. Krenner Józsefhez, a N. M. Ásványtára akkori őréhez fordult, aki felismervén nagy hajlandóságát az ásványokkal való foglalko-

¹ Dr. Karácsonyi János: Szt. Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. 1922. I K. 478 l.

zásra, nem kimélte a fáradságot, hogy azt élénkítse és állandósítsa. Semsey nem sokára megtalálta a kapcsolatot legkiválóbb természettudósainkkal, kiktől értesülvén a természettudományok művelhetésének akadályairól, elhárításuk munkájában szerepet szánt magának. Megfontolással készült a természettudományok maecenásságára. Megállapítható, hogy az erre való készülődése annyi időt vett igénybe, amennyi kétszer is elég lett volna bármely szakpályára képesítő ismeretek elsajátítására.

Vétenék az igazság ellen, ha Semsey Andor felejthetetlen érdemeit tudományos irodalmi tevékenységéből akarnám lezármatatni: de meghamisítanám azt, ha elhallgatnám, hogy készséggel foglalkozott szakismereteket követelő feladatokkal is. Előadást tartott a meteoritekről, a braziliai apatittról, a M. N. Muzeum meteoritgyűjteményéről. Irt közleményeket, ezek: „Szilágyosmlyói harmadrendű kövület“ (1877). „A M. N. Muzeum Meteoritgyűjteménye“, mely megjelent németül is (1886). A gyűjteményt rendszeresen ő állította össze. Feltüntette a lehullás helyét és évét, a darabok számát és a főpéldány súlyát gr.-mokban. Akkor volt a gyűjteményben: kőmeteorit 166 helyről 557 darabban, 32 morzában és porban; vasmeteorit 87 helyről, 245 darabban, 7 morzában és porban. Összesen 841 példány a Föld különböző helyéről.

A Budapesti Szemlében 1888-ban közölte „Spanyolországi utamról“ címmel az 1887 tavaszán 46 napig tartó utazásának emlékét.¹ Nép- és tájrajzi, gazdasági megfigyelései közé könnyedén szövi be építészeti és művészeti benyomásait és sikerülten leplezi, hogy annak az utazásnak fáradalmaival csak a szenvedélyes ásványgyűjtő küzdhetett meg. Lyonból indult el és Marseille-en át, tengeren ment Barcelonába, ahol, valamint Cartagenában, Cordobában, Sevilában, Mad-

¹ Pathy Károly ny. középiskolai tanár, akitől Semsey spanyolul tanult, közölte, hogy Semsey készült elmenni Amerikába is. Tervét azért adta fel, mert arról értesült, hogy az a vidék, amelyet meg akart látogatni, nagyon egészségtelen. Többször utazott Közép-Európában, járt Angliában is: de ezeknek az utazásoknak céljáról és eredményeiről adatokat találnom nem sikerült.

ridban több időt töltött. Már Lyonban a természetiek tára kötötte le figyelmét. A többi helyeken is a muzeumok és a közelben levő bányaterületek érdekelték. Az a reménysége, hogy a M. N. Muzeumot szép ásványpéldányokkal gazdagíthatja, jórészen meghiusult. Barcellonában csak az 1870-ben Murciában lehullott meteoritekből szerzett meg egy 371 gr.-mos darabot. Cartagéna közelében a terriási bányákból szerezett volna ásványokat vásárolni, de kedvére való példányokat nem talált. Linares bányáit az ezüsttartalmú galenitek, különösen a kékszinben tündöklő linaritek miatt látogatta meg; sajnos, csak közepes szépségű példányokat vehetett. Elégedettebben távozatott Huelva vidékéről, hova kéjutazók még tévedésből sem jutnak. Környékén, Rio Tinto mellett, Las Minas közelében meglátogatta a legnagyobbszerű bányászatok egyikét, hol pompás réztartalmú pyritek fordulnak elő.

„A M. N. Muzeum átalakítása“ című cikke 1891-ben szintén a Budapesti Szemlében jelent meg. Eredetiek és jellemzők bevezető sorai. „A M. N. Muzeum két nagyszabású eszmének adózik és ezekben van egyuttal létjoga is. E két vezérlőpont a „Magyar“ és a „Muzeum“. E kettőnek egyesülnie kell benne és minden reformnak, mely e kettőt elválasztani törekszik, teljesen indokolnia kell az intézkedés elkerülhetetlenségét. Mert míg egyrészt a mai muzeumot kellő okok nélkül bolygatni igen kockázatos dolog, úgy másrészt, ha kiderül, hogy meg nem felel annak, mit tőle méltán várhatni: akkor áldozatok árán sem szabad késedelmeskedni a reformmal“ . . . Nem helyesli a természettudományi szakoknak egy külön természettudományi muzeumba való kitelepítését, mert ez elválasztaná a „Magyart“ a „Muzeumtól“, tehát lényegesen megbontaná a muzeum jellemét. Ha a természettudományi szakokat kitelepítenék, a palotában csak a magyar műveltségtörténeti gyűjtemények maradnának a gyűjtemények összesége helyett, mi a muzeum népszerűségének rovására történnék . . .

Szaktudományi munkálkodás számba megy, hogy 1883-ban a Földtani Intézetnek kőületeket gyűjtött a Gerecse-hegyen és az 1890-es években is eredményesen gyűjtött a veszprémmegyei Cserge liász- és doggerkori rétegekben.

Semsey Andor néhány évtizeden át gondviselészerű részese volt sok természettudományos mozgalomnak hazánkban. Több nagytehetségű természetbúvárunk sikerének jelentős részét annak köszönheti, hogy kortársa volt Semsey Andornak. Nélküle nem jutott volna abba a helyzetbe, hogy egyik vagy másik művét, mely a magyar természettudományos irodalomnak igazán dicsősége, megírhasa. Semsey áldozatkészségét mindig úgy gyakorolta, hogy „ne tudja az ő balkeze, mit csinál a jobbkeze“. Adományait örökre mélységes titok fedte volna, ha azok az intézmények, amelyeknek feladatát megkönnyíteni segített, zárt- vagy nyilvános üléseiken a fedezet módjáról jelentést nem tesznek, mert Semsey adományairól csak ezeken az üléseken esett szó.

A M. N. Muzeum ásványtárát 1878 óta fejlesztette. Legtöbbet szerzett 1881 és 1890 között, mely időszakban a vásárolt példányok száma 17.773 volt. Mindig az lebegett szeme előtt, hogy a Muzeum hiányzó vagy tökéletlen példányait a legkiválóbbakkal pótolja. 1878-ban a párisi világiállításon vásároltatott Krennerrel 38.000 koronáért ásványokat; 1880-ban megszerezte a Béranger-, 1882-ben a herceg Esterházy-, 1884-ben a Fauser-, 1886-ban a Spindler- és 1886-ban a Suchard-féle híres ásványgyűjteményeket mintegy 100.000 K-ért.¹

A M. N. Muzeum ma már világhírű meteorit-gyűjteményét ő fejlesztette naggyá. 1876-ban a Muzeumnak csak 67 meteoritje volt, 1886-ban számuk 863-ra és 1919-ig 1182-re emelkedett. Ebben a dr. Baumhauer-féle gyűjtemény 456, a Braun császári államtanácsosé 214 darabbal szerepel kb. 18.500 K értékkel.

1879 óta az őslénytani gyűjteményre is kiterjesztette gondját. Néha egyes kitűnő példányokat, néha helyi gyűjteményeket vásárolt meg. A hallstadi triászból, az alpesi gosauból, a belga carbonból, a németországi krétából, a francia-

¹ A Béranger gyűjteményében volt 2500 drb., a herceg Esterházyében 5558, a Fauserében 3436, a Spindlerében 1200, a Suchardéban 5079, összesen 17.773 darab. Az ásványok részint Magyarországból, részint Erdélyből származtak; több lelőhelye miatt volt fontos. — A korona mindig aranyban értendő.

országi eocenből és a svájci doggerből elsőrendű szerzeményekkel lepte meg a Muzeumot. A nagyobb és ritkább kövületekből említésre méltók: 2 *Ursus speleus* és 1 *Euricerus Hyberniae* csontváza, *Teleosaurus bollensis*, *Ichtyosaurus quadricissus* nagy és szép példányai, *Mosasaurus meteorinchus*, *Antracoterium* koponyái, *Hypopotamus Americanus*, *Elephas antiquus*, *Titanotherium*, *Mesohypus* maradványai, egy óriási *Ammonites* (*Placenticeras placenta*) és egy tengeri lilium (*Petarinites subangularis*) gyönyörű példányai.

Semsey az ásvány-földtani osztály könyvtárát is gyarapította. Különösen becsesek az értekezések különlenyomatai és a meteoritek fényképei. Több éven át még a könyvek bekötésének költségeit is ő fedezte. A Muzeum kémiai laboratóriumát felszerelte ma sokat érő műszerekkel és készülékekkel: Zeisz-féle mikroszkóppal, spektroszkóppal, elemzőmérleggel, Westfal-mérleggel, platina- és ezüst-edényekkel stb., összesen 2724 aranykorona értékben. Ha ezekhez hozzászámítjuk, hogy a természettudományos osztály tisztviselőinek gyűjtésre vagy utazásra engedélyezett csekély átalányait mindig kipótolta a feladatuk megoldására elégséges összegig: akkor fogalmat alkothatunk arról a hathatós támogatásról, amely lehetővé tette, hogy a N. Muzeum Ásványtára ne csak lépést tarthasson a külföldi ásványtárakkal, hanem többet túl is szárnyaljon.

A M. N. Muzeum Ásványtárával csaknem egyidejűleg vette pártfogásába a M. Kir. Földtani Intézetet. Első nagyobb adományának: a Coquand H.-féle őslénytani gyűjteménynek megszerzése végett dr. Hofmann Károly fő- és Telegdi Roth Lajos osztálygeológussal, 1882-ben, Marseillebe utazott. Odaérkezésükkor a gyűjtemény már nem volt érintetlen, de a 10.000 frankért megvásárolt rész is rendkívül értékes. 28.000 darab kövület van benne, melyeket Coquand határozott meg és közöttük vannak azok is, amelyek alapján kitűnő munkáját megírta. Geologusaink elragadtatással fogadták a sokaktól irigyelt gyűjteményt, mert ilyen összehasonlításra alkalmas anyagot éveken át nélkülöztek. 1886-ban 600 forintért megvette a Bieltz Albert-féle nevezetes malaco-zoologiai gyűjteményt; 1903-ban a solnhofeni lithogramfárgából egy szép

rák- és halmaradványokból álló gyűjteménnyel bővítette a múzeum anyagát. Ajándékozott még egy *Ichtyosaurus quad-riscissus* Quenst. példányt is, Németország ismeretes lelőhelyéről: Holzmadenből, mely 0.5 m. hosszával csak tizedrésze a kifejlett példányoknak, de meglepően ép.

Semsey Andor a földtan tudományos és gyakorlati értékét méltányolva, mindent elkövetett, hogy a Földtani Intézet minél előbb Földtani muzeummal kibővüljön. Ez azonban nem volt könnyű feladat, hiszen az Intézet a földművelésügyi miniszterium palotájában csak a megtürt vendég jogát élvezte. Semsey nehezen várta a helyzet jobbrafordulását s hogy ezt sietethesse, 1895-ben a földművelésügyi miniszternek: gróf Festetich Andornak 100.000 K-át ajánlott fel egy olyan külön épület költségeinek fedezésére, amely mind a Földtani Intézet, mind a Földtani Múzeum igényeit kielégítheti. Gróf Festetich örömmel fogadta Semsey áldozatkészségét s kijelentette, hogy ő is kész erre a célra 100.000 koronát fölvenni a költségvetésbe. Utódjának, dr. Darányi Ignácnak jutott a terv végrehajtása; ő az építkezést, a székesfővárostól adományozott 2000 négyszögöl telken 1898-ban megindította, 1899 őszére befejezte s 1900 május 7-én a berendezett intézetet és múzeumot a nyilvános használatnak ünnepélyesen átadta.¹

Minthogy az épület rendeltetését csak akkor töltheti be, ha felszerelése jó: Semsey a könyvtárra mintegy 500.000, a laboratoriumi eszközökre, műszerekre 200.000, a gyűjteményekre 300.000, a berendezésre 50.000, seismografra 2400 K-át adományozott.

1896-ban az első magyar geológiai térkép kiadását 1000 K-val segítette; 1906-ban Frech Frigyes, 1911-ben Treitz Péter, 1913-ban a Zimányi Károly közleményének megjelentetését tette lehetővé.

Geológiai kutatásokra és utazásokra 30.000, személyi támogatásokra 20.000 K-át ajándékozott. A feladatok kitűzése és a megoldásukra legjobb szakérők kijelölése a M. Kir. Földtani Intézet igazgatóját: előbb Böckh Jánost, azután

¹ Schafarzik Ferenc: Böckh János I. tag emlékezete. 1914. A M. T. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. XVI. k. 12. sz. 28 l.

Lóczy Lajost illette. A Magyarországon¹ végzett tanulmányokban Cholnoky Jenő, Horusitzky Henrik, Kormos Tivadar, Timkó Imre, a külföldön² végzettekben : Kormos Tivadar, Lóczy Lajos, Schafarzik Ferenc, Szontagh Tamás, Timkó Imre és Treitz Péter vettek részt. Különösen említésre méltó Schafarzik Ferenc és Szontagh Tamás utazásainak eredménye; ők nemcsak megfigyelésekkel gazdagították tudományszakjukat, hanem a látogatott országok építőköveiből 1000 drb. köbdeciméter nagyságu, különböző módon megmunkált kockát szereztek meg, melyek hazai kövekből, egyenlő módon megmunkált, ugyanannyi számú kockával egyesítve, a Földtani Intézet Muzeumának tanulságos és szívesen látogatott gyűjteményét alkotják.

A M. N. Múzeum ásványtára gyarapítására adományozott 160.000 K csak hetedrésze a M. Kir. Földtani Intézetre fordított 1,203.400 K-nak; ez természetes következménye a geologia tudományos és gyakorlati fontosságának. Ezek az adatok azonban még módosulhatnak, még pedig csak növekedhetnek, mert mind a két múzeumban előfordulnak olyan Semseytől vásárolt példányok, amelyeknek vételára ismeretlen.

Annál a kapcsolatnál fogva, amely a M. Kir. Földtani Intézet és a Magyarhoni Földtani Társulat között fennállott, Semsey Andor kiterjesztette érdeklődését az utóbbira is. 1910-ben a Magyarhoni Földtani Társulatot 2340 K-val segítette és a Társulat kirándulásait a Balatonhoz 1911-ben és 1913-ban, lehetővé tette.

A Pázmány Péter Tudományegyetem Ásvány- és Kőzet-tani Intézetét ásványok, ásvány- és kőzetcsiszolatok, platina-tárgyak és különféle taneszközök vételében 5000 K-val, az

¹ A Magyarországon végzett tanulmányok tárgya, helye vagy éve : Cholnoky Jenő (futóhomok, 1902), Horusitzky Henrik (lősz, 1904), Kormos Tivadar (polgárdi ásatások, 1911), Timkó Imre (ecsed-i láp, 1908).

² Külföldön: Kormos Tivadar (Toskana, 1911; Samos-sziget, 1912), Lóczy Lajos (Vezuv kitérés, 1900), Schafarzik Ferenc (Svédország granitbányái, Norvégia szienitbányái, 1891), Olaszország, Carrara, 1892; Görögország közép- és déli része, 1893), Szontagh Tamás (Ausztria, Németország déli része, Belgium, 1892—1894), Timkó Imre (Délország, 1909), Treitz Péter (Románia, Délország, 1907 és Délország másodszer, 1909).

intézet jelenlegi vezetőjét: dr. Mauritz Bélát a Mecsek-, Bükk- és Gyergyói hegység tanulmányozásában 3000, svédországi és svájci utazásában 2500, könyvek és mikroszkóp beszerzésében 4600 K-val támogatta.¹

Lóczy és Cholnoky Semsey Andor jóindulatát magukkal vitték a Pázmány Péter tudományegyetem Földrajzi Intézetébe és megnyerték a Magyar Földrajzi Társaságnak is. A Földrajzi Intézetbe gyakran ellátogatott, hogy könyv- és térképtárát nézegethesse; a vasárnapok délelőttjét rendszerint ott töltötte és Cholnoky angol, francia vagy német művekből tartott felolvasását hallgatta. Az érdekesebb olvasmányokat figyelemmel kísérte és reájuk tett megjegyzésében a furcsaság élccel és gúnnnyal váltakozott; az unalmas olvasmányokra is volt válasza: csöndesen elszenderedett.

A Földrajzi Intézetnek 2939 db. könyvet és térképet 31.914 K és 632 db. műszert, vetítőképet s egyéb taneszközt 4437 K értékkel ajándékozott. A földrajzi kutatás és tanítás ügyét szolgálta azzal is, hogy Cholnoky Jenőt svédországi útjában 1000, az amerikaiban 2000 és Karszt-tanulmányaiban 1000, a tudományegyetem hallgatóit pedig tanulmányi kirándulásaiában 10.000 K-val segítette.

A Magyar Földrajzi Társaságot is nagy összegekkel támogatta munkaterveinek végrehajtásában. Okmányokkal csak 4181 K mutatható ki; de adományainak nagyságáról nehéz kimutatást készíteni, mert a számlákat sokszor úgy egyenlített ki, hogy az elszámolást nem engedte meg. Különösen nagy összegekkel segítette a Balatoni és az Alföldi Bizottságokat munkálatuk végzésében. Lóczy és Cholnoky mint a Bizottságok ügyeinek vezetői, legalább 100.000 koronára becsülték hozzájárulásait.²

Semsey Andor jótévője volt a Kir. József műegyetem Ásvány- és Földtani tanszéke szertárának is. Érdeklődését a szertár iránt azok a professzorok keltették fel, akik már a M. N. Muzeumban, illetőleg a M. Kir. Földtani Intézetben

¹ Dr. Mauritz Béla közlése.

² Dr. Cholnoky Jenő közlése.

rokonszenvével dicsekedhettek. Ajándékainak kisebb részével dr. Schmidt Sándor, nagyobb részével dr. Schafarzik Ferenc idejében gyarapította a szertárt. Könyvtárának 136 kötetet, ásványgyűjteményének 161 ásványpéldányt, térképtárának 516 térképet ajándékozott. A kőzetgyűjtemény alapját két, 695 darabból álló, rendszeres teleptani gyűjteménnyel vetette meg. Laboratoriumának adott platinából csészét, tégelyt, retortát, platinairidiumból egy palackot, egy Dölter-Debal-féle ferrovas meghatározására való készüléket, ezüsttégelyt stbt., úgy hogy ajándékainak értéke kb. 100.000 K.¹

Semsey Andor 1874-ben lett a Kir. Magyar Természet-tudományi Társulat örökítő tagja 200 koronával. Ezen a viszonyon nem is változtatott; ellenben a Társulatot hathatósan segítette a tudományos kutatásokban. 1875-ben Magyarország állatvilágának körébe tartozó kutatásra vagy leírásra 2000 K, 1878-ban Magyarország eddig kevésbé, vagy nem ismert ércterületének geologiai és petrográfiai, különösen bányászati tekintetben végzendő megvizsgálására 2400 K jutalomdíjat tűzött ki.

1881-ben a Társulat megbizta Hermann Ottót egy, az állati életet s ennek jelenségét a természetben, tárgyaló munka megírásával, melynek tiszteletdíját Semsey ajánlotta fel. Általában lelkes támogatója volt Herman Ottó minden vállalkozásának, mert tudta, hogy szavát beváltja. A „Magyar Halászat“ könyvének anyaggyűjtését és kiadását (1883—1887), a magyarok ősfoglalkozásához 10 kép és szövegközötti rajzok, valamint cliché-k elkészíttetését, madártani munkájához az anyaggyűjtést mintegy 20.000 K-val támogatta. Ugyancsak ő adta a költséget a halászat szerszámainak országosan végzett összegyűjtéséhez is, mely gyűjteményt Herman Ottó a millenniumi kiállításon mutatott be.

Dr. Entz Gézának „Tanulmányok a véglények köréből“ című munkáját 8000 K-val, Inkey Bélának „Nagyág földtani és bányászati viszonyai“ című megbiztatását 2000 K-val segítette. Primics Györgynek „A Csetrás-hegység aranybánya terü-

¹ Dr. Schafarzik Ferenc közlése.

letén levő bányahelyek geológiai leírása“ című munkájának díjazásához 1000 K-val járult és fedezte Hazay Gyulának költségeit a Bihar-hegységben felfedezett „József főherceg“ nevű cseppkőbarlang megvizsgálása alkalmából.

Ezekből kiderül, hogy a Kir. Magyar Természettudományi Társulatot is legalább 40.000 koronával segítette céljainak megvalósításában.

Meglepő, hogy Semsey Andor nem egyenlő mértékben érdeklődött a természettudományok különböző ága iránt. Például: nincsenek adataim arra nézve, hogy a botanika körébe vágó vizsgálatokra buzdított volna. Tudtommal csak dr. Szabó Zoltán az a kivételes egyén, akit 1905-ben, amikor Szabó tanársegéd volt Boroszlóban, Lóczy Lajos ajánlatára 250 koronával segített, hogy részt vehessen egy tanulmányi kirándulásban, melyet Pax professzor a Riesengebirge-be rendezett. Különben a tudományos törekvéseket elfogulatlanul ítélte meg, mit az is bizonyít, hogy a „Magyar Nyelvtudományi Társaságnak“ 2000 koronát juttatott akkor, amikor folyóiratát: a „Magyar Nyelvet“ megindította és rendelkezésére bocsátotta azt az összeget is, amelyre szüksége volt, hogy a danzigi könyvtárban őrizett legrégebb magyar nyomtatványokat lefotografáltathassa és előszóval ellátva, közrebocsáthassa.

Semsey Andornak nagy és tervszerűen szétosztott adományai bizonyítják, hogy agyát mindegy magas célok foglalkoztatták. Ország-világnak tudtára kell adni, hogy Magyarországon van érzék a természettudományos mozgalmak iránt s vannak kutatásra teremtett tehetségek is; de munkaalkalmat és munkaeszközöket kell nekik adni, mert nélkülük nem lehet tudományos termelés és nem lehet szaktudós nevelés sem. A sors különös kegye, hogy Semsey Andort éppen abban az időben adta Magyarországnak, amelyben báró Eötvös Loránd, ez a ragyogó tehetségű buvár már felkészült a halhatatlanság útjára. Eötvös világhírű műszerét, a mi viszonyaink között, talán sohasem készíthette volna el és ki sem próbálhatta volna Semsey Andor nélkül. Isteni ihlettség volt, hogy Semsey

báró Eötvös Loránd terveinek nagyszerűségét megértve, végrehajtásukat megkönnyítette. Az első torziós ingák elkészítésére és 1901-ben a Pekár Dezső vezetésével megindult részletes torziós ingamérésekhez és geofizikai kutatásokhoz szükséges, összes felszerelés költségeit Semsey fedezte. Elévülhetetlen érdeme, hogy Eötvöst támogatta eszméi életrevalóságának bebizonyításában. 1907-től kezdve, már a magyar állam is segítette évenként 60.000 K-val; de 1901-től 1907 közepéig, méréseinek kiadásait, kb. 100.000 K-t, Semsey fedezte. Eötvösnek öszintébb tisztelője nem volt, mint ő. Munkálatai s főleg geofizikai mérései állandóan érdekelték s jónéven vette, ha Pekár akár előszóval, akár levélben tájékoztatta a mérések eredményeiről.

A báró Eötvös Loránd és Semsey Andor között kifejlődött őszinte barátság áldást árasztott tudományos és művelődési törekvéseinkre. Báró Eötvös és mások is megállapították, hogy középiskolai tanárképzésünknek nagy hiányai vannak. Báró Eötvös véleménye szerint a középiskolai tanárok tulajdonságai tetemesen javulnának, ha válogatni lehetne a jelöltek között és a kiválasztottak szellemi és testi fejlődését, arra hivatottak irányíthatnák és gondolozhatnak.

Báró Eötvös gondolatát báró Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter ültette át az életbe 1895-ben, mikor a „Báró Eötvös József Collegiumot“ létesítette. A szervezést és a vezetést báró Eötvös Lorándra bízta, aki erre a fontos feladatra, nagy elfoglaltsága ellenére is örömmel vállalkozott, de a Collegium vezetésére dr. Bartoniek Gézá-t ajánlotta. Báró Eötvös Loránd 24 évig volt a Collegium curatora és elmondhatjuk, hogy ha volt intézmény, mely a hozzá fűzött reménysegeket valóra váltotta, a „Báró Eötvös József Collegium“ ilyen volt a múltban és ilyen ma is.

A „Báró Eötvös József Collegium“ létesítésének híre élénk visszhangot keltett Semsey Andorban s 1895 július 6-án báró Eötvös Lorándhoz intézett levelében egy tervezetet közölt vele, mely hivatva volt Eötvös gondolatát kiegészíteni. Levelének egyes részletei ma is időszerűek és idézésre méltók. „Az évek hosszú sorában — írja — beszélgetéseink

alkalmával, mindig újra, meg újra visszatértünk arra a kérdésre : miként lehetne oda hatni, hogy többen foglalkozzanak hazánkban komolyan a tudománnyal, nemcsak gyűjtve, vagy tanítva, hanem teremtő erővel gyarapítva is azt. Ilyenkor élénken tűntek fel előttünk társadalmi viszonyaink hibái, melyek csak elvéve engedik meg, hogy tudományra teremtett fiatalemberek gondtalanul és egész odaadással fordíthassák idejüket tanulmányaikra és kutatásaikra. Vagyonos osztályainkat a tudományos babér még alig kecsegteti, a szegény szülők gyermeke pedig arra szorul, hogy lehetőleg gyorsan letevéen vizsgálatait, mihamarabb kenyeret adó állást keressen, sokszor tudományos törekvésük feláldozása árán is. Mennyi igaz képesség veszett már nálunk kárba az által, hogy kellő kifejlesztésére nem volt mód és idő. Sajnos, de nekem úgy látszik, hogy sok más irányban való haladásunk ellenére, éppen ebben az irányban nem haladunk; szegénységünk tudományos erőik dolgában mindinkább érezhető lesz s amikor tudományosságunk egy-egy régi törzse kidől, alig-alig látunk új hajtást, mely hivatva volna a megüresedett helyet méltóan betölteni.

Mozdítsunk hát valamit a dolgon. Te, mint örömmel hallom, a tanárképzés ügyének gondolatát vállaltad magadra, adjon Isten sikert e vállalkozásodhoz.

De valamit én is akarok tenni. Elöttem az angol seniorok (az úgynevezett fellowk) eszméje lebeg, szeretném, hogy a mi főiskolánk körében is volnának a tanároknak és a tanulóknak egyaránt olyan társai, akik vizsgálataik befejezése s diplomájuk elnyerése után, nem válnának el oly sietve, mint utas a megszerzett útlevélel, az Alma Mater tudományos légkörétől, hanem tudományukkal szabadon foglalkozva, abban erősödnének mindaddig, amíg egyediségüknek és képzettségüknek valóban megfelelő tudományos szolgáltatásra hivatva lesznek. Elhatároztam azért, hogy a jövő szeptember 1-től kezdve, három olyan fiatal tudósnek, ki főiskolai tanulmányait befejezte s már diplomát nyert, egyenként 2000 forintot fogok adni mindaddig, míg egész odaadással tudományukkal foglalkoznak s más tényleges alkalmazást nem vállalnak.

Arra kérlek, légy szíves ez intézményemnek célját s az

annak véglegesítésére netán szükséges szabályokat, alant megnevezett barátaimmal együtt, pontosabban formulázni, addig is azonban, míg ez megtörténhetik, irányadásul a következőket állapítom meg . . .“

Megállapításait öt pontban foglalta össze. Azok, a „kedves barátok“, akiknek támogatására, az első pont szerint számított, már nincsenek az élők között.¹ Az ötödik pontban azt a kívánságát fejezte ki, hogy egy helyet a fizika-matematika tudománykörének, kettőt pedig a zoologia, botanika, mineralógia vagy geológia mívelője nyerjen el.

Ugyanebben a levélben értesíti báró Eötvöst, hogy 10.000 koronát ad a „Báró Eötvös József Collegium“ könyvtára alapjára. Válaszd ki — írja — hozzáértők meghallgatásával a beillesztendő könyveket úgy, hogy azok között a szakszerű tanulmányokra szükségeseken kívül, legyenek olyanok is, melyek bármely szak tanulójának kedves és művelő olvasmányul szolgálhatnak, mert kell, hogy a tanár tudós, de művelt is legyen“. Levelét így végzi: „Véget vetek ezzel a beszélgetésnek, de ne vessünk véget a cselekvésnek“.

Semsey Andornak e leveléből tájékozódhatunk arról, hogy ő elfogulatlanul, józanul, mély belátással ítélte meg áldatlan állapotunkat s meg tudta állapítani az eszközt, a módot is, mellyel ezen, legalább részben segíteni lehet.²

A Collegium könyvtára alapjául felajánlott 10.000 K-nán kívül 1899-ben a Péterfy Jenő könyvtárának megvételére 1500, 1902-ben a M. T. Akadémia útján 1600, Katona István „Historia critica regum Hungariae“ megvásárlására 2000, 1909-ben a könyvtár kibővítésére 8000 és egyéb beszerzésekre 5000 K-át adományozott. E 27.700 K a Collegium alapberuházását gyarapította. A tudós munkára nevelés ösztöndíjainak összege 172.600 K. Az ösztöndíjak odaitélése rend-

¹ Entz Géza, Hőgyes Endre, Jurányi Lajos, König Gyula, Krenner József Sándor, Margó Tivadar, Szily Kálmán, Than Károly, Wartha Vince.

² A Természettudományi Közlöny szerkesztőségének észrevétele XXVII. K. 438. I. 1895.

szerint báró Eötvös Loránd javaslata értelmében történt s külföldi utazási ösztöndíjjal is szolgálták.¹

Ennek a legnemesebb szándékkal kidolgozott intézménynek beillesztése a közszolgálati időszámításba szintén tervbe volt véve, de sohasem került sorra és Semsey Andor elhunytával meg is szűnt.

Semsey Andornak minden cselekedete bizonyítéka annak az erős és kielégítést kereső váagnak, hogy tudományos és művelődési ügyünknek minél szélesebb körben és minél sikeresebb szolgáltatásokat tehessen. Erről tanuskodik az 1873-ban megnyitott I. kerületi állami polgári iskolai tanítóképezdének (paedagogiumnak), illetőleg 1918 óta állami polgári iskolai tanárképző főiskolának juttatott számos adománya is. Erre az intézményre dr. Vangel Jenő tanár és igazgató terelte rá figyelmét, akit Semsey bizalmával tüntetett ki és előterjesztéseit mindig jóakarattal intézte el. Sok éven át a paedagogium növendékeit Semsey segítette, hogy itthon, vagy külföldön rendezett gyűjtő és egyéb tanulmánykirándulásokon ismereteiket a biológia, a geológia és a geográfia terén gyarapíthassák. A Balaton és Kudzsir vidékére, az Adria tengerre, a fogarasi havasokra, Erdély más vidékeire, Felső-Magyarország bányavárosaiba, a Tátrába és Galicia nevezetesebb helyeire a jelöltek az ő áldozatkészsége révén juthattak el. A paedagogium biológiai laboratóriumát 6 legújabb szerkezetű mikroszkóppal, két vetítő és egy fotografáló készülékkel, egyéb műszerekkel és kb. 2000 kötet biológiai könyvvel szerelte fel. A könyvtár kibővítésére megvásárolta néhai dr. Katona Lajos egyetemi tanár könyvtárának kb. felerészét. Dr. Vangel Jenő tervei szerint sportpályát rendeztetett be és egyes jelölt sport-felszerelésének költségeit is ő viselte. A botanikus kert fenntartási költségeit ő fedezte, a vízi növények tanulmányozására nagy kettős vízmedencét és 15 meden-

¹ Ilyen ösztön díjat élveztek: Filárszky Nándor 6 évig s 4 hónapig, Tangl Károly 5 évig. Mind a ketten a Collegiumban is működtek. Mauritz Béla 5 évig, Pekár Dezső 16 és Fekete Jenő 11 évig, azzal a megbizással, hogy Pekár Dezső a geofizikai kutatásokat vezesse és Fekete Jenő ezekben segítkezzen.

cére terjedő szoba-aquariumot, továbbá terráriumot csináltatott és ezekbe meleg földövi állatokat vásároltatott. Ezeken kívül dr. Vangel Jenő haláláig — 7 éven át — a biológiai laboratórium tanársegédjét is ő fizette. A paedagogiumra összesen kb. 300.000 K-át áldozott.¹ A mai főiskola a legmélyebb hálával gondol a tudományok nagy barátjára, mert az ő bőkezősége nélkül, biológiai felszerelése végtelenül szerény s ha az utóbbi években kellett volna róla gondoskodni, talán nagyon is szegényes lehetne.

Semsey Andornak még három adományáról kell megemlékezni, melyek a M. T. Akadémia iránt érzett tiszteletnek és működésébe vetett bizalmának bizonyítékai. 1889 október 7-én kelt adománylevelében 100.000 forintot, azaz : 200.000 K-át azzal a kikötéssel ajánlott fel az Akadémiának, hogy legkésőbb az 1890. évi nagygyűlésen tiz, Magyarországot érdeklő tudományszakból hirdessen titkos pályázatot. Hallgatagon ezzel a cselekedetével is azt a felfogását akarta kifejezni, hogy Magyarország annyira gyenge és szegény, hogy helyet és tekintélyt a nemzetek között, csak a tudomány erejével vivhat ki magának.

Érthető, hogy mikor az Akadémia legnagyobb jutalma csak 4000 K volt, Semsey adományának hírért, mely egy pályadíjat 20.000 K-ban és az időközi kamatokból egy-egy másodjutalmat 3000 K-ban állapított meg, országszerte kitörő lelkesedéssel fogadták. Azt remélték, hogy ezek a nálunk szokatlanul nagy díjak sorompóba állítják az ország legjelesebb tudósait és a magyar közönség ezeket a tudományokat, rövid idő múlva, mintaszerű magyar művekben olvashatja.

Az Akadémia a pályázatot az 1890. évi május 8-án tartott nagygyűlésen ki is hirdette, 1895. évi szeptember 30-iki határidővel. Nem akarok fájdalmas érzéseket újítani fel, röviden csak annak a szomorú ténynek közlésére szorítkozom, hogy az Akadémia a pályázat meddősege után, a feltételeket némileg módosítva, 5—5 éves időközökben, még kétszer

¹ Dr. Gyulai Ágostnak, az áll. polgári iskolai tanárképző főiskola igazgatójának szíves közlései.

adott alkalmat arra, hogy azok, akik bíznak magukban, bemutatott tervük alapján pályázhassanak. És bár az Akadémia 1908 április 29-én tartott nagygyűléseig egy 20.000 K-ás pályadíjat és három másodjutalmat kiadott: mégis az összes pályakérdések megoldatlanul maradtak.

Semsey már 1902 április 6-án kelt levelében közölte az Akadémiával azt az elhatározását, hogy amennyiben 1902 december 31-ig valamelyik pályakérdésre nem jelentkezik pályázó, vagy a jelentkezéshez csatolt tervezet és mutatóvány sikere nem nyújt kilátást, nem kívánja a pályázat kiírásának megismétlését, a felszabadult pályadíjak összegéből alapítványt létesít, melynek kezelését az Akadémiára bizza s kéri, hogy kamatait nagyobb szabású, költségesebb tudományos és irodalmi munkálatok díjazására fordítsa. Egyúttal intézkedik, hogy az Akadémia a kamatokból első sorban báró Eötvös Lorándot segítse az Alföld geofizikai viszonyainak földérítésére irányuló kutatásaiban és ezekhez a vizsgálatokhoz nélkülözhetetlen tudományos eszközök beszerzésére külön, még 25.000 K-át ajánl fel.

Az igazgató-tanács 1913 március 6-án a Semsey-alapítvány évenként 8000 K-ra menő kamatait 1920 végéig a Szótári Bizottságnak a Magyar Nagy Szótár kidolgozására engedte át.

Igy változott át a magyar műveltség emelésére szánt és békebeli mérték szerint is tekintélyes összegű adomány egy olyan alapítvánnyá, amelynek évi kamatai mindaddig, amíg pénzünk értéke helyre nem áll, nagyobb cél kitűzésére merőben elégtelenek. Kedvezőbb eredménye volt az Akadémia könyvtára fejlesztésére szánt áldozatának. 1906-ban 4000 K-ért megszerezte a British Muzeum nyomtatott könyveinek címjegyzékét, mely 393 kötetben és 1 pótkötetben legterjedelmesebb az eddig megjelent hasonló tárgyú kiadványok között és 1910-ben 6000 K-ért megvásárolta néhai dr. Katona Lajos értékes könyvtárának főleg a néprajzi és folklori műveket tartalmazó részletét.

Ámbár Semsey Andor a külsőségekre nem sokat adott, az ünnepeltetést kerülte, a kítettetést nem kereste: mégis az

elismerés megnyilvánulása csendes örömet okozott neki. Hosszú időn át tevékeny részt vett a Kir. Magyar Természettudományi Társulat és a Magyarhoni Földtani Társulat ügyeinek intézésében. Ezek a Társulatok, valamint a Magyar Földrajzi Társaság is, melyek sok jótéteményét élvezték, hálájukat azzal rótták le, hogy tiszteletbeli tagjuknak választották; a Természettudományi Társulat 1882-ben, a Földtani Társulat 1883-ban, a Földrajzi Társaság 1896-ban.

A M. T. Akadémia a természettudományi buvárkodás támogatóját, a természettudományi intézmények pártfogóját és a természettudományok lelkes művelőjét az 1882. évi nagygyűlésén Szily Kálmán ajánlatára, tiszteleti tagjainak sorába iktatta, 1890-ben pedig az igazgató-tanács tagjává választotta.

A királyi kegy öt ízben emlékezett meg érdemeiről. 1882 december 21-én Ófelsége a Nemzeti Múzeum ásványtári főőri, 1896-ban június 21-én a Magyar Földtani Intézet tiszteletbeli igazgatói címmel ruházta fel; 1889 október 29-én elismerését fejezte ki a M. T. Akadémiának tett alapítványáért, 1896-ban a Szent István-rend középkeresztjével tüntette ki és 1902-ben a magyar főrendiház élethossziglani tagjává nevezte ki.

A fenkölt lelkű Maecenást 1909-ben az az öröm érte, hogy a Kir. Magyar Természettudományi Társulat közgyűlése a Szily Kálmán emlék-érmet, lelkes ünnepléssel neki ítélte oda.

Évtizedekkel ezelőtt nálunk még ritkán akadt valaki, aki örömét lelte volna a tudományok s főleg a természettudományok pártolásában. Ezért méltán tűnt fel Semsey Andor bőkezősége s a kíváncsiak égtek a vágytól megtudni: mi az oka, hogy ő oly sokat áldoz a természetiek tudományára? A feleletet ő maga adta meg a „Magyar Salon“ 1888. évi februáriusi füzetének 462-ik lapján: „Az én programom“ című nyilatkozatában. „Nekem ez — írja — áldozat is, nem is. Áldozat, mert hazai ügyünknek kedveskedni kívánok, nem áldozat pedig, mert kötelességemet rovom le. Mindnyájunk kötelessége az, hogy hazánk előhaladásán közremunkáljunk. Nálunk nyelvészet, történetírás és az egybefüggők régóta

ápolt, gondosan fejlesztett tárgyai kulturális tevékenységünknek. A természetiek tudományát azonban még mindig nem karolják úgy fel, hogy az említettekkel egy sorban volna. A természetiek tudományáról himnuszt írni nem akarok. Azt mondhatnák, haza beszélek. Fontossága úgylis önmagában gyökerezik. A természetben élünk, az nyújt mindenhez segítő kezet és csak az az ország halad, melyben a természetiek tudományát is kiváló gonddal művelik. Közreműködéssel nem akartam én kicsinyleni a természetiek tudományát fejlesztő hivatottaknak intézkedéseit, mert beavatkozásomnak különös fontosságot nem tulajdonítok. Én ezeket az urakat munkájokban támogatni és a művelődés haladását siettetni óhajtottam . . . De elvégre az állam mindent nem tehet. Kulturális tevékenységében az egyesek meg a társadalom kötelessége támogatni azt. Tudom, hogy az, amit tettem, az idők változó sorában eltűnik . . . De ha idővel nálunk is a természetiek tudományában egy serdülő, munkás, életrevaló nemzedék támad, akkor tudom egyúttal: nem hiában tettünk mindannyian és én is elértem célomat“.

Törekedtem fővonásokkal vázolni, hogy Semsey Andor mi által vált hatalmas tényezőjévé kb. negyedfél évtizedre terjedő művelődésügyi s különösen természettudományos mozgalmainknak. Kezdetben csak a M. N. Múzeum ásványtárára és a M. Kir. Földtani Intézetre gondolt, majd a természettudományok fejlesztésére terjesztette ki figyelmét. Ezeknek az ország gazdasági életére gyakorolt hatása érlelte meg benne azt az elhatározást, hogy neki, anyagi helyzeténél fogva, kötelessége hozzájárulni a hazai természettudományos munkálkodás előmozdításához. Ettől az időtől fogva nemcsak azokat az intézményeket vette pártfogásába, amelyeknek határozott rendeltetése a hazai föld kutatása, a természettudományok tanítása és fejlesztése, hanem azokat a társulatokat is, amelyek természettudományos, illetőleg földrajzi ismeretek népszerűsítése és művelése végett létesültek. Mennél szélesebbé vált látóköre, annál magasabb célok szerint szabta meg a magára vállalt kötelességeket is. Legáltalánosabb és legmagasabb nézőpontból akkor ítélte meg beavat-

kozásának szükségességét, amikor a M. T. Akadémiának a 200.000 a. K-át adományozta, mert magyar ember műveltségének csakugyan tartozéka a magyar nyelvtanban és a magyar irodalomtörténetben, Magyarország archaeológiájában, történetében, földrajzában, közgazdaságában, geológiájában, mineralogiájában, faunájában és florájában való tájékozottság.

Felette tanulságos volna tudni, hogy negyedféltizedes maecenássága ideje közben mennyi pénzürtékkal járult hozzá a nemzet anyagi és szellemi tőkájének gyarapításához? Mennyivel növelte a M. N. Múzeum ásványtárának, a M. Kir. Földtani Intézetnek, a budapesti egyetemeknek és más főiskoláknak muzeumi és szertári értékeit? Még kiket és mennyivel segített kutatásaikban a már eddig megnevezetteken kívül? Valamint érdekes volna azt is tudnunk, hogy hány tehetséges ifiúnak tette lehetővé egyetemi tanulmányai zavartalan elvégzését? Nagy sajnálatomra, ezekre a kérdésekre pontosan nem felelhetek; összegyűjtött adataimra támaszkodva, legfeljebb azt állíthatom, hogy adományai a harmadfélmillió aranykoronát, azaz: 42·5 milliárd papiros koronát jóval túlhaladják.

Mig ekkora és tisztán közművelődési célokra adományozott összeg engem s valószínűleg másokat is a csodálat és a hála érzésével tölt el: addig az adományozó kevésbbé lehetett megelégedve jótéteményeivel, mert 1913 dec. 20-án, Tátraszéplakról, br. Eötvös Lorándhoz intézett levelében,¹ egyebeken kívül, ezt írja: „Az átélt 80 évre visszapillantva, érzem, hogy többet tehettem volna a művelődés és a tudományos haladás érdekében: de ki volna képes arra, hogy minden tervét megvalósíthassa? Őszinte örömmel tölt el, hogy törekvéseimet oly kedvesen méltányolod; a derű kedves sugarait árasztod ezzel 80-ik születésnapomra“.

Amikor ezt a levelét írta, még tudott örülni a természetnek és „lelki gyönyörűséggel kísérte a természettudományok egy-egy fejlődési fokát“. Ez után élt még tíz évet, szerencséjére alig sejtve, hogy mielőtt szemét örökre lehunyná, nagy lendülettel megindult tudományos munkásságaink fel-

¹ Válasz br. Eötvös Loránd üdvözlő soraira.

tételei csaknem megsemmisültek. Jóformán most, a megpróbáltatás nehéz napjaiban eszmélünk reá, hogy ki volt nekünk Semsey Andor. A tudományos törekvések megbecsülésében és támogatásában kortásai közül senki sem mérkőzhetett vele és egyetlen magyar úr volt, akiről elmondhatjuk, hogy talentumaival a hazai természettudományos intézmények és törekvések javára sáfárkodott. A természettudományok érdekében, több áldozatot — nálunk — senki sem hozott, mint ő. E tekintetben nem volt párja a múltban, de a jelenben sincs. Ha a vele egyenlő vagyonuak között, hozzá hasonlóan gondolkozók volnának, nem kellene tudománymentő mozgalmak szervezésén és ellenségeink részvéte felkeltésének módjain törni fejünket.

A világháború rengeteg kárt okozott nekünk, a békekötés még több értéktől fosztott meg bennünket: de a hála érzését nem vehette el tőlünk. Ez mondatja velem: legyen áldott a természettudományok legnagyobb magyar jötevőjének emlékezete!

